

VIII.

Om Vingodset paa Falster og Laaland.

Ved Holger Fr. Rørdam.

Fra Middelalderen af var der, ialfald i adskillige Stifter her i Landet, noget vist Kirkegods, som kaldtes »Vingods« og havde den Bestemmelse, at Kirkerne ved Indtægterne deraf skulde forsynes med Vin og Brød ved Altergangen. Vi have allerede tidligere meddelt lidt herom fra Slesvigs Stift og fra Fyn, Ny kirkehist. Saml. II, 607—8. Her skulle vi meddele nogle Vidnesbyrd om, at der ogsaa paa Falster og Laaland fandtes Gods med samme Bestemmelse. De efterfølgende Breve vise, at den særegne Anvendelse af dette Gods endnu søgtes opretholdt i Kong Frederik II's Tid. Sandsynligvis er den dog ophørt ikke længe efter.

Først da et Kongebrev fra 1564, hvorved Bispnen i Fyns Stift — hvortil Laaland og Falster jo, som bekendt, dengang hørte — forlenedes med det falsterske Kalente- og Vingods:

Vi Friderich den anden med Guds naade Danmarckes, Norges, Vendes oc Gottes konning, hertug vdj Sleswig, Holsten, Stormarn oc Dyttersken, Greffue vdj Oldenburg oc Delmenhorst, giøre alle vitterligt, at vi aff vor synderlig gunst oc naade haffue vndt oc forlent oc nu med dete vort obne breff vnde oc forlene oss elskelig, hederlig oc høglerd mand mester Nielss Jesperssøn superintendent vdj Fyens stigt thette effterschreffne calente godz vdi vort land Falster liggendes, som her Lauritz vdj Stubbekiebing sidst vdi were haffde, som er først i Vegerløse en gaard Peder Buck paaboer, giffuer tu pund biug, j t^{ne} haffre, xviii β penge; vdi Staverby to gaarde, den ene Hans Anderssøn iboer, giffuer iij pund biug, j t^{ne} haffre, xiiij β penge, den anden Biørn Anderssøn iboer, giffuer iij pund biug, j t^{ne} haffre, xviii β penge; vdi Skelby en gaard, Hans Mogenssøn iboer, giffuer j pund biug, j t^{ne} haffre, ix β penge; vdi Nørre Ørsleff tre gaarder, den første Lauritz Skow iboer, giffuer ii pund biug iij skpr., j t^{ne} haffre, et offre hønse, j skeppe offre

haffre, xxvii β penge, den anden Hans Eyssen iboer, giffuer lige saa meget, den tredie Hans Skovff iboer, giffuer ii pund byg, j ^{t^{ne}} haffre, j høne, j skeppe haffre, xviii β penge; vdi Børnerup en gaard, Hans Jenssøn iboer, giffuer ij pund byg, j ^{t^{ne}} haffre, xviii β penge; aff en øde jord vdi Søestoffte j pund biug, oc aff et gadehuss j $\frac{1}{2}$ penge; aff en øde jord vdi Stødstrup, Lauritz Jenssøn bruger, j pund byg; aff en øde jord vdi Eskelstrup, som Jens Jyde bruger, j pund byg; aff en øde jord vdi Sundby marck j β grot; aff en humblegaard vdi Nykiøbing, som Michel Remsnider bruger, v skepper humble; item tvende calente husse vdi Nykiøbing, det ene her Lauritz capellan iboer, oc det andet Claus Jacobssøn slotzfoget der sammesteds bruger, med alle samme gaardes oc gotzes rente oc rette tilligelsse, intet vndertaget, oc som for^{ne} her Lauritz vdi Stubbekiøbing her til vdi vere haffde, at haffue, nyde, bruge oc beholde fri vden affgift hans liffs tid, oc saa lenge hand leffuer. Sammeledis skal hand vdi lige maade maa haffue, nyde oc beholde en gaard vdi Egede, Hans Kiøling iboer, skylder iij pund byg, j ^{t^{ne}} haffre, oc en gaard i Raunstrup, Hans Degn iboer, giffuer iij pund byg oc en bolegalt; oc effterdi hand ingen tilfluct haffuer, naar hand visiterer vdi Smaalandene, vden alleniste at besverge presterne eller at ligge paa hans pung, haffue vi naadeligen tillat hannem at maa selff lade bruge for^{ne} gaardt vdi Raunstrup for en affuelssgaardt, oc for^{ne} Hans degn strax at rømme hannem samme gaard fore, oc igien at flytte paa sit rette degnebolig, oc der at haffue sin verelsse, dog saa at [aff] hues rente, hand aff for^{ne} tvende gaarde vdi Egede oc Raunstrup oppeberendes vorder, skal hand aarligen forskaffe presterne vdi Falster saa megen vin oc brød, som den fundatz formelder, der paa giort er. Oc skal hand holde all for^{ne} godtz ved god heffd oc mact, oc tienerne der paa boendes ere ved loug oc ret, oc ingen aff dennem wforrette emod lougen, ey heller besverge dennem med noget nyt husbondhold, eller paalegge dennem nogre andre nye besveringer. Sammeledes skal hand icke heller forhugge lade nogne de skouffue, der tilligger, eller affhende nogne de wornede sønner, som paa godzet føddes eller fødte ere. Thi forbiude vi alle, ehuo de hellst ere eller vere kunde, serdelis vore fogeder, embedzmend, oc alle andre, for^{ne}

mester Nielss Jesperssøn paa for^{ne} gaarde oc godtz oc all deris rente oc rette tilligelsse, effter som forskreffuet staar, at hindre eller vdi nogre maade forfang at giøre, vnder vor hyldiste oc naade. Giffuit paa vort slot Kiøbenhaffn, den 22 dag Junij aar 1564. Vnder vort signet

Friderich.

Paa Bagsiden: Falster wiingodz.

Samtidig Afskrift i Geh.-Ark., Topografisk Saml., Falster Nr. 1. (Jfr. Regist. o. a. Lande, 8, 191. Pontoppidan, Ann. Eccl. Dan. III, 399—400. Im. Barfod, Den falsterske Gejstligheds Personalhistorie, II, 2—3).

Biskop Niels Jespersen havde forøvrigt allerede den 4de November 1561 faaet Kongebrev paa »det Kalentegods udi Falster, som Hr. Lavrits (Michelsen Brunch) i Stubbe-kiøbing sidst i Være havde«, samt paa de to Gaarde i Ravnstrup og Egede, med hvilke der fulgte Forpligtelsen til af deres »Rente« aarlig at forskaffe Præsterne i Falster til Kirkernes Behov saameget Vin og Brød, »som den Fundats bemelder, derpaa gjort er«. Naar Brevet allerede 1564 fornyedes, kan der maaske have været nogen Unøjagtighed i det ældre Brev, ialfald indeholdt dette ikke Bestemmelsen om, at Bispen skulde have Gaarden i Ravnstrup til en Avlsgaard, hvor han kunde bo, naar han opholdt sig paa Falster¹). I Aaret 1584 fik samme Biskops daværende Hustru kongeligt Løfte paa det falsterske Kalentegods, om hun overlevede sin Mand, saaledes som følgende Brev viser:

Wij Frederich thennd Anden medt¹ Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konningh, Hertugh wdj Slessuigh, Holsten, Stormarnn och Dyttmerskenn, Greffue wdj Oldenborgh och Delmenhorst: Giøre alle witterligt, ath wy aff wor synnderligh Gunst och Naade haffue wndt, beuilgett och thilladt, och nu medt thette wortt obnne breff wnde, beuilge och thillade, ath ther som oss elskelige hederligh och hoglerdt Mand Mester Niells Jespersønn, Superintendent wdj Fyenn Stigt, hans Høstru,

¹) Brevet af 4 Novbr. 1561 findes i Regist. o. a. Lande. 7, 50.

som hand nu haffuer, Else Hannssdatther, offuerleffuer hans dødt, maa och skall hun haffue, nyde, bruge och beholde thett Calenthe och Wingodz wdj Falster mett ald samme Godtzis Renthe och Rettighed, wist ock wuist, som for^{ne} Mester Niells nu er forlenth wdj hanns Liffs thiid, emeden och saa lengj hun sidder wdj hindis Enckesede wgiff. Dog skall hun werre forpligt aarligenn ther aff ath wdgiffue enn halff Lest Korn thill de thuende Capellaner wdj Nykiøbing och Stubbe-kiøbingh, mett huiss anden Deell for^{ne} Mesther Niells nu ther aff giffuer, effther thett Breffs Liudelsse, hand ther paa haffuer: Sameledes maa och skall hun i lighe maade bekomme then Gaardt her wdj wortt Land Fyen i Smedstrup liggendis, som affgangne Superintendentz Mesther Jørgens hustru Elsebe nu wdj forleningh haffuer hindis Liffs thiid, om hun hende offuerleffuendis worder, och thend quitt och frij niude och beholde, saa lengj hun sidder Encke wgiff, och skall hun holde bønderne paa samme Godtz boendis wid loug, skiell och Reth, och ingen aff thennum wforrettthe emod Lougen, eller medt nogen ny Indfestninge eller anden wseduanligh paalegge besuerre, och ick forhugge eller forhugge lade nogen the Skoffue, ther thilligger, thill Wpligt wdj nogen maade. Forbiudendis wore Fogether, Embitzmend och alle Andre for^{ne} Mester Niells Jesperssens høstru Elsse Hannzdatther her emod effther for^{ne} hendis hossbonndis Dødt paa for^{ne} Godtz, effther som forskreffuith staar, ath hindre eller forfangh ath giøre vdj nogher maade, wnder wortt Hyldeste och Naade. Giffuitt paa wortt Slott Nyborrich thend første dagh Julij Aar Mdlxxxiiij. Wnder wort Signet.

Friderich.

Samtidig Afskrift i Geh.-Ark., Aflev. fra Justitsminist. Skab 14 P. 3.

Angaaende Vingodset paa Laaland have vi fundet følgende tvende Breve:

Till Albrett Oxe etc.

Frederich etc. Vor gunst tilfornn. Wiid, att wij forfare, att oss elsk^e Erich Rud wor mand och raad schall haffue becommitt nogett gotz aff nogre prester ther vdj wort land Loland, kaldes Wiingottz, huilchett wij mene ick saa retteligen att were tilgangitt, som thet sig bør, och for^{ne} prester ick att were

mechtige til sligtt gotz att mue affhende. Thij bede wij theg och wille, att thu strax, anseendes thette wort breff, retter theg effther paa wore wegne att thale paa samme gotz, och thet egen ind-deler och saa wiitt forfelliger, som thu med loug och rett giøre kand. Ther med skeer wor wilge och befallinge. Thij lad thet ingenlunde. Schreffuet Haffniæ 12 Junij Ao. 1569.

Udkast. i Geh.-Ark., Topograf. Saml., Fuglsang Nr. 2.

Til Albrett Oxe.

Frederich etc. Wiid, att som wij nogen tiid siden haffue befalitt thig att schulde mett rette inddeele nogitt Wiingotz oc Calente gotz, som er kommit fran nogen prester vdj wortt land Loland, oc wij forfare, att thett endnu icke er til ende kommet, oc ingen dom er ganget i sagen, saa haffde wij oss wel forseett, att thu thig effther wor befalinge ydermere schulde haffue rettet. Bedendis thig endnu oc aluorligen befale, att thu vden widere forhaling forfølger samme sag till ende, saa wiitt som thu kand giøre mett rette, oc thager dom for thig. Wij skicke thig her hoss wortt breff til Landzdommeren, att hand schall met thet første dømme paa sagen oc forhielp thig paa wore wegne mett retten ther met til ende. Bedendis thig oc wille, att thu forschaffer hannom breffue, att hand sig ther effter kand haffue att rette. Ther met skeer wor wilge. Thj lad thet ingenlunde. Schreffuit Nykiøping j Falster 21. Octobris Anno etc. 1570.

Udkast i Geh.-Ark., Topograf. Saml., Laaland Nr. 8.
